

ЛШ/2 ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ЛШ/2

НОВИ САД, 2010

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
LIII/2

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филологију и лингвистику*

Главни уредници:
Др Миљивој Павловић (1957—1960), др Рудолф Коларић (1961—1962),
академик Павле Ивић (1963—2000), академик Александар Младеновић (2001—2009),
др Јасмина Грковић-Мејџор (2010—)

LIII/2

Уредништво:
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР (главни и одговорни уредник), др ДРАГА ЗЕЦ,
др МИЛКА ИВИЋ, др ЈОВАН ЈЕРКОВИЋ, др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ,
др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ (секретар), др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, др МАТО ПИЖУРИЦА,
др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ, др СВЕТЛАНА ТОЛСТОЈ, др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА

Collegium redactorum:
Dr JASMINA GRKOVIĆ-MEJŽOR, Dr DRAGA ZEC, Dr MILKA IVIĆ,
Dr JOVAN JERKOVIĆ, Dr GERHARD NEVEKLOVSKI, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVIĆ,
Dr SVETLANA TOLSTOJ, Dr ZUZANA TOPOLINSKA

Главни и одговорни уредник:
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ЛIII/2

НОВИ САД
2010

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Т. И. Вендина: К пространственно-временной интерпретации сербско-русских лексических параллелей	7
Ivana Vrtič: Apsolutni nominativ u hrvatskim svetopisamskim prijevodima	35
Иван Димитријевић: Једна појава слова <i>j</i> у српским нецрквеним ћириличким списима из средине XVIII века	49
Biljana Marjanović: Nastanak civilizacijskoga leksika bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika u 19. stoljeću na primjeru vojne i pravne terminologije	63
Гордана Штрбац: Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности	77
Гордана Штасни: Мотивациони смерови у деривационим процесима	89
Olga Panić-Kavgić: Prevodilačke greške u novinskim člancima u rubrici „Meridijani” nedeljnika <i>Vreme</i>	99
Гордана Драгин: Архаична наставачка морфема <i>-ам</i> за датив-инструментал-локатив множине именица женског и мушког рода на <i>-а</i> на територији говора у сливу Студенице	115
Мирјана Петровић-Савић: Исказивање посесивности у Рађевини конструкцијом предлог у + генитив личне заменице	123
Ана Магић: О čisto vidových slovesných predponách v slovenčine a srbčine	131
Ружица Радојчић: Систем предлошко-падежних конструкција са циљним значењем у руском језику у поређењу са српским	141
Душан Стаменковић: Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику	169
Jelisaveta Šafranj: Retorička analiza lida poslovne vesti na korpusu <i>Financial Times</i>	191

ХРОНИКА

Марта Бјелетић, Јасна Влајић-Поповић: Скуп посвећен етнолингвистици, ономастици и етимологији	211
---	-----

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

Јасмина Грковић-Мејџор: Radoslav Večerka, Staroslovenština v kontextu slovanských jazyků	217
Миливој Алановић, Сабина Халупка-Решетар, Твртко Прћић: Три нове књиге Ранка Бугарског	220
Марина Николић: Зборник Института за српски језик САНУ I (Посвећено др Драгу Ђупићу поводом 75-годишњице живота)	233
Мирјана Петровић-Савић: Првослав Радић, Копаонички говор. Етнографски и културолошки приступ	237
Драгана Радовановић: Станислав Станковић, Границе призренско-тимочких говора у власотиначком крају	240
Бранкица Марковић: Жарко Бошњаковић (ур.), Говор Новог Сада, свеска 1: Фонетске особине	242
Упутство за припрему рукописа за штампу	247

Зборник Матице српске за филологију и лингвистику
Издаје Матица српска
Излази двапут годишње
Уредништво и администрација: Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон: 021/6622-726
e-mail: zmsfl@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Редакција LIII/2 књ. Зборника Матице српске за филологију и лингвистику
закључена 19. октобра 2010.

За издавача: др Душан Николић

Стручни сарадник Одељења: Јулкица Ђукић

Технички уредник: Вукица Туцаков

Коректор: Татјана Пивнички-Дринић

Штампање завршено ??? 2010.

Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад

Штампа: ?????

Штампање ове свеске Зборника омогућило је
Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије

CIP — Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

80/81(082)

ЗБОРНИК Матице српске за филологију и лингвистику = Archivum philologicum et linguisticum / главни и одговорни уредник Др Јасмина Грковић-Мејдор. — 1984/1985, књ. 27/28— . — Нови Сад : Матица српска, Одељење за књижевност и језик, 1985— . — 24 cm

Наставак публикације: Зборник за филологију и лингвистику

ISSN 0352-5724

COBISS.SR-ID 9630978

ISSN 0352-5724

9 770352 572005

Душан Стаменковић

ПРИДЕВСКЕ ПОРЕДБЕ С НАЗИВИМА ЖИВОТИЊА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

Рад представља покушај да се испитају системске сличности и разлике између енглеског и српског језика у погледу значења, дистрибуције и употребе трочланих придевских поредби са називима животиња. Састоји се од два већа сегмента: (1) теоријског увода, који садржи напомене о циљевима и методологији рада, појму поредбе и карактеристикама поредби са називима животиња и (2) анализе паралелног корпуса, састављеног од речничких и употребних примера поредби. Први део анализе укључује примере у којима се поредбе јављају на обе контрастивне стране, односно примере код којих срећемо потпуну или парцијалну кореспонденцију. Након анализе оваквих примера, рад представља постојећа и нуди нека нова преводна решења у случајевима у којима, услед непостојања формалних кореспондената, трагамо за функцијско-комуникативним еквивалентом.

Кључне речи: енглески језик, српски језик, лингвистика, семантика, контрастивна лексикологија, поредбе, називи животиња, метафоризација, превођење.

1. Увод. У оквиру првог дела рада биће речи о циљевима овог истраживања, као и о његовој методологији, са посебним освртом на то који би могли да буду његови доприноси и каква би могла да буде његова примена.

1.1. Циљеви истраживања. Основни циљ овог рада је испитивање системске сличности енглеског и српског језика у погледу придевских поредби са називима животиња. Он је покушај да се испита постојање системских, *формалних кореспондената*¹ и да се истраже врсте контрастивних односа у смислу анализирања значењске и формалне једнакости међу поредбама у ова два језика. Рад такође садржи и значењску анализу појединих поредби, која је посебно важна у оним случајевима када услед постојања лексичке празнине, уместо за формалним кореспонден-

* Рад је настао у оквиру докторских академских студија језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду, у склопу предмета *Контрастивна лексикологија*, под менторством проф. др Твртка Прћића. Део овог рада представљен је на *Другом научном скупу младих филолога* на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, 6. марта 2010. године.

¹ Код Р. Ђорђевић се формалној кореспонденцији придаје и значењска (Ђорђевић 2004: 58).

тима, трагамо за *функцијско-комуникативним еквивалентом* (термини према ПРЋИЋ 2005: 170—171).² L1 у овом раду је енглески, док је L2 српски језик. Структурна анализа поредби ће изостати из овог рада, јер је он у потпуности ограничен на само две структуре у ова два језика:

L1: (именица + глагол *to be*) + *as* + придев + *as* + именица

L2: (именица + глагол *бићи*) + придев + *као* + именица

Именица пре глагола *бићи* у српском, односно *be* у енглеском језику, означаваће се као елемент А, придев као елемент Б, док ће друга именица бити означена као елемент В. Овакво обележавање компонента се разликује од оног у студијама у којима се обраћа пажња на структуру поредби. Рецимо, у номенклатури коју срећемо код Ж. Финк-Арсовски (2002), елемент који је овде означен као А се и не помиње, елемент Б је означен као А, а елемент В као С, док је поредбена копула означена као В. Како се у овом раду не помињу различите поредбене копуле, оне нису ни означене као посебан елемент. Л. Липка за објашњење процеса метафоризације користи управо поредбу — *his face was as white as a sheet* — он *his face* обележава са X, *sheet* са Y, а *white* Z. Елемент Z он назива *основом* (енг. *ground*) *метафоре* (Липка 1992: 122—123). Системски однос начинско-поредбеног везника *као* из српског језика са поредбеном конструкцијом која садржи удвојени прилог *as* (*as...as*) у енглеском језику исти је код свих поредби у корпусу — један према један, а однос постоји само у случају да на обе стране имамо одговарајућу поредбену конструкцију. Елемент Б, односно придев (уз адекватне модификације интензитета његовог значења), уједно представља и *tertium comparationis* у овом раду. Рад припада контрастивној лексикологији у ширем смислу, јер је због природе поредби лексикологија у овом раду проширена фразеологијом. Већина језичких ентитета који се у овом раду испитују спада у фразеологизме — идиоме, фраземе или устаљене конструкције (према Драгићевић 2007: 24). Улога фразеологије у овом раду је знатно умањена чињеницом да структура поредби неће бити разматрана. Ово контрастирање се може обележити и као примењено, јер нуди одређена решења за могуће проблеме у превођењу. Налажење што већег броја преводних решења намеће се као још један циљ овог рада.

1.2. МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА. Метод истраживања у овом раду ће преважно бити анализа паралелног, углавном речничког корпуса. Постављање паралела омогућава бољи увид у системске односе, а онда када таквих паралела нема, тражиће се најближи значењски еквивалент. Поређење појединих поредби, а поготову испитивање њихове мотивације, мора да обухвати и неке елементе културе и друштва, пре свега због тога што је велики број поредби из корпуса заснован на стереотипима везанима за животиње у различитим културним контекстима и језичким заједницама, а са чврстим упориштем у нечему што поједини аутори нази-

² Код В. Ивира налазимо још и термин *преводни еквивалент* (Ivir 1981: 51—52). Р. Борђевић еквиваленцију дефинише као приближну једнакост значења (Борђевић 2004: 57—63, 159).

вају „народним” знањем или теоријама (детаљније о овој врсти знања у FILLMORE 1982. и LAKOFF 1987). Ради се о врсти знања које разликујемо од енциклопедијског знања, што значи да су елементи научних сазнања често из њега искључени, па се у поредбама неретко јављају и односи који су супротстављени науци (нпр. *лењ као ѿрућ* или *as bald as a coot*).

2. ПОРЕДБЕ СА НАЗИВИМА ЖИВОТИЊА. Други део најпре дефинише поредбе и одређује њихову функцију, а затим се детаљније бави поредбама са називима животиња, њиховим везама са когнитивном лингвистиком, као и приступом у овом раду.

2.1. ПОРЕДБЕ. Поредба се најчешће дефинише као израз којим се, углавном употребом копула (*as* и *like* у енглеском и *као* у српском) пореде два појма. Према *Речнику Маџице српске*, поредба је „фигура у којој се ради јаче изразитости упоређује нешто непознато или мање познато с нечим познатијим, компарација” (РМС, IV: 724). За разлику од метафоре, коју Кјапе, Кенеди и Смиковски (Chiappe, Kennedy, Smykowski) сматрају тврдњом о категорији, поредбе су тврдње о сличности (СНАРРЕ—КЕННЕДИ 2001; СНАРРЕ—КЕННЕДИ—СМУКОВСКИ 2003). Имајући ову разлику на уму, говорник бира форму на основу броја својстава циља која се приписују извору — поредба се најчешће користи за мањи број особина, односно за једноставно пресликавање (нпр. у примени поредбе *мали као мрав*, само се једна особина мрава пресликава на елемент А), док је метафора много систематичнија, користи се за већи број особина, а пресликавање је много сложеније и свеобухватније (рецимо, у употреби метафоре *љубав је рат*, више елемената рата се пресликава на домен љубави). Поред диференцијације између поредби и метафора, потребно је направити и разлику између поредби и директних поређења — за разлику од поредби и метафора, директна поређења су симетрична — *А је као Б* најчешће је симетрично са *Б је као А* (нпр. *она је као њена мајка* значи и *њена мајка је као она*, што није случај у поредбама) (детаљније у ИВАНДЕКИЋ 2009: 29—31). Поред дескриптивног значења, поредбе обично садрже и одређени ниво стилског, експресивног и (позитивног или негативног) конотативног асоцијативног значења и о овоме се увек мора водити рачуна приликом превођења.

2.2. МОТИВАЦИЈА, ИДИОМАТИЗАЦИЈА И ПОРЕКЛО. Поредбе које се описују у овом раду, према класификацији Бредина (BREDIN 1998) и Пјерини (PIERINI 2002), спадају у *усталене*, односно *конвенционализоване* поредбе. Њих разликујемо од *креативних* поредби, односно оних поредби које нпр. књижевници стварају у својим делима — само понеке од креативних поредби достигну довољан ниво конвенционализације и уђу у речнике (у зависности од тога како их језичка заједница прихвати). У великој већини примера поредби са животињама, њихова улога је превасходно та да, коришћењем конвенционализоване слике о елементу В, интензивирају значење придева који се користи као елемент Б, а таква промена је најчешће усмерена ка додатном истицању особине коју придев иначе описује. Оно што се може употребити за истицање особине може

бити како дијагностичко, тако и недијагностичко својство лексеме која означава животињу (нпр. *мршав као злишћа*, где је истакнуто дијагностичко својство — издужени изглед тела глисте и *бисџар као њчелица*, где је истакнуто недијагностичко својство, наметнуто од стране људи).

Везе између животиња и особина које срећемо у поредбама су у одређеном броју случајева очигледне и повезане са објективним стањем ствари. Најчешће се ту ради о чињеници да једна животињска врста у односу на друге има израженије неко својство (нпр. као у поредбама *јак³ као коњ* или *бик*, *брз као зец* или *as slippery as an eel*). Такве особине се путем ове врсте поредби најчешће користе да означе неке особине људи, предмета или места, кроз процес повезивања елемената А и Б, у зависности од контекста. Наравно, поређење између животињских врста и њихових особина у овим случајевима је релативно и често фокусирано на животињске врсте са којима је човек од давнина имао контакт. С друге стране, у великом броју случајева се срећемо са поредбама у којима недијагностичка својства играју веома важну улогу — у овим случајевима се на људе преносе претпостављене особине животиња (ПРЋИЋ 2008: 53—54). Код ових поредби у фокусу су и домаће и дивље животиње (као у поредбама *невин као јађење*, *храбар као лав* и *as solemn as an owl*). Врста мотивације која лежи иза антропоморфних процеса који су довели до стварања поредби је разнолика. Понекад је она објективна, понекад релативно објективна, а понекад плод људске маште или веровања — у сва три случаја она може бити повезана са могућношћу да придевима опишемо врсте животиња или (понекад наметнутих елемената) животињског понашања и то пренесемо на људе. Овде се, наравно, истиче сличност, па се ради о мотивацији везаној за метафоризацију у повезивању елемента Б са елементом В. У случају повезивања елемената А и Б, мотивација зависи од контекста и самим тим није стална.

Поред сличности, где главну улогу игра метафоризација, мотивацију за поредбе можемо наћи и у метонимији⁴ и иронији, као и у алитераацији и асонанци (пример за иронију може да буде *as fast as a snail*, а за алитераацију *as frisky as a ferret*) (ОМАЗИЋ 2002: 103, према ИВАНДЕКИЋ 2009: 34). У зависности од мотивације можемо одредити и степен семантичке *идиоматизације* поредби. Код поредби са животињама које су засноване на метафори, губљење значења појединачних чланова поредбе („декрементација” према ПРЋИЋ 2008: 100, односно „десемантизација” према FINK-ARSOVSKI 2002: 7) је много ређе (у поредбама као што су *брз као зец* и *as slow as a snail*, животиња задржава своје дијагностичке особине, а наглашена обележја су најчешће интерна, тј. предвидљива). У свим осталим случајевима, ниво декрементације је знатно виши (у поредбама *лукав као лисица* и *as crazy as a bedbug* наглашено је недијагностичко, често екстерно, непредвидљиво, односно наметнуто својство животиње). У овим поредбама, животињске врсте постају само средство

³ У већини примера у овом раду биће коришћен мушки род придева.

⁴ Метонимична мотивација код ове врсте поредби није могућа, јер онда више не би било речи о животињама.

изражавања наметнутих особина. Ове особине намеће човек, најчешће кроз процес приповедања. Уколико се значење поредбе не може извести из значења њених конституената, онда можемо рећи да је та поредба прошла кроз процес идиоматизације (нпр. *лажљив као њас*) (према LIPKA 1992: 96).

Историјско и географско порекло поредби је такође различито и веома често непознато. Неки од стереотипа везаних за особине одређених животиња потичу још из разних древних списа — прича из древног Египта, грчких басни, Библије и других извора, а начини њиховог настајања су разноврсни и повезани са развојем култура и друштава (OSWALD 1995: 135—141). Сличност у одређеном броју поредби индоевропских језика говори у прилог претпоставци да неке поредбе имају заједничке језичке и културне корене. До разлика у постојању (или непостојању) и интерпретацијама поредби много чешће долази када су у питању дивље животиње, а пре свега због другачије структуре фауне у различитим пределима и разноликих ставова разних традиција према животињама око њих. Према истраживању Ј. Ракусан, која је испитивала заступљеност различитих врста животиња у метафорама и поредбама у енглеском, чешком, немачком и руском, најзаступљеније животиње у овој врсти исказа у чешком су домаће животиње, док се, рецимо, у енглеском, у истој мери као домаће животиње појављују и дивље птице (RAKUSAN 2004: 173). Што се српског језика тиче, у поредбама (када је реч о оним поредбама које нису резултат језичког контакта) најчешће срећемо оне животиње са којима су овдашњи људи били у контакту, а те животиње су најчешће домаће. Чињеница да готово у свим језицима имамо поредбе са животињама говори о сличности људског размишљања када је реч о овој врсти изражавања особина.

2.3. ПОРЕДБЕ СА СТАНОВИШТА КОГНИТИВНЕ ЛИНГВИСТИКЕ. Поредбе са називима животиња можемо сагледати из перспективе когнитивне лингвистике, а пре свега *теорије концептуалне метафоре* и *теорије концептуалног сјајања*. Када је у питању теорија концептуалне метафоре, употребу поредби са називима животиња можемо повезати са метафором ЧОВЕК ЈЕ ЖИВОТИЊА. Када је реч о другој, најбитнијој, идиоматизованој компоненти метафоре, ту врло често можемо (парадоксално) наићи на супротну метафору ЖИВОТИЊА ЈЕ ЧОВЕК, имајући у виду антропоморфна својства појединих поредби (нпр. *сиромашан као црквени миш*, *лукав као лисица* или *as wise as an owl*). У погледу теорије концептуалних спојева, поједине поредбе, а пре свега оне проистекле из басни, можемо схватити као производ концептуалног спајања животињског света и света људи (нпр. *лењ као џруи*; *шврдоглав као мазга* или *as brave as a lion*).

2.4. ПРИСТУП. Овај рад се ограничава на истраживање трочланих поредби придевског типа (према класификацији ИВАНДЕКИЋ 2009: 44—53). Са полазиштем у придевима, који су *tertium comparationis* у овом раду, класификација се врши према постојању, а затим непостојању формалног кореспондента у L2 за поредбе у L1, а потом и обрнуто, у циљу постизања макар делимичне двосмерности овог контрастирања. У

случају да постоји лексичка празнина у једном од језика (која се према Т. Прћићу (2004: 170—171) јавља као последица појмовне празнине), тражиће се оптимални лексички или синтаксички функцијско-комуникативни еквивалент у другом језику и испитивати у којој мери он покрива значење дате поредбе.

3. АНАЛИЗА КОРПУСА. Трећи део овог рада, након описа корпуса, пружа његову анализу подељену у више сегмената.

3.1. Корпус. Корпус се састоји из речничких и употребних примера поредби са називима животиња класификованих према елементу Б. Ради се о 55 таквих ставки у енглеском језику и 42 ставке у српском језику, при чему ставке на обе стране понекад садрже више могућих елемената В (у неколико случајева су и елементи Б груписани на основу сличности).

Означавање контрастивних односа се врши на основу (1) постојања потпуне кореспонденције (обрасци који почињу са ‘а’), (2) постојања делимичне кореспонденције (обрасци који почињу са ‘б’ (назив животиње на обе стране) и ‘в’ (назив животиње на једној страни) и (3) постојања еквиваленције (обрасци који почињу са ‘г’). Друго слово у називима образаца има улогу да разграничи подврсте у оквиру једног обрасца, по различитим основама, које су објашњене у наслову сваког сегмента.

3.2. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘АА’

Опис: Контрастивни образац ‘аа’ означава йоййуну формалну и значењску кореспонденцију.

Потпуна формална и значењска кореспонденција јавља се у 9 придевских конструкција (16,4% енглеског дела корпуса, 21,4% српског дела корпуса). У неколико случајева је и системски однос између L1 и L2 1:1, што значи да у оба језика имамо само по једну поредбу која изражава дато својство:

(1) as innocent as a <i>lamb</i>	невин као <i>јаџње</i>
(2) as lowly as a <i>worm</i>	бедан као <i>црв</i>
(3) as slippery as an <i>eel</i>	љигав као <i>јеџуља</i>

У примеру (1) порекло поредбе у оба језика је највероватније библијско, док је у друга два случаја оно везано за физичка својства животиња — у примеру (2) ради се о објективној особини коже *јеџуља*, док се у примеру (3) величина *црва* (односно недостатак исте) и начин његовог (подземног) живота поистовећује са бедом, односно недостатком материјалних или моралних вредности; овде се ради о потпуно наметнутим својствима. Када је реч о поредбама из примера (2) и (3), постоји могућност да је њихова појава у српском језику резултат језичког контакта са енглеским језиком, нарочито када је пример (2) у питању. *Јеџуља* је као животињска врста заступљенија у енглеској култури.

Код осталих примера из ове групе долази до мањих, често семантички занемарљивих варијација, због тога што се ради о варирању између јединица које имају веома висок степен синонимије:

(4) as bold/brave as a <i>lion</i>	храбар као <i>лав</i>
(5) as cunning/sly as a <i>fox</i> ; as smart as a <i>fox</i>	лукав као <i>лисица</i> ; препреден као <i>лија</i>
(6) as dirty as a <i>hog/pig</i>	прљав као <i>свиња</i>
(7) as faithful as a/the <i>dog</i>	веран као <i>џас</i>
(8) as slow as a <i>snail/tortoise</i>	спор као <i>џуж/корњача</i>
(9) as stubborn/obstinate as a <i>mule</i>	тврдоглав као <i>мазга</i>

Када говоримо о пореклу ових поредби у оба језика, у примерима (6) и (8) наглашавају се мање или више објективне особине животиња — прљавост *свиња*, проистекла из навике ове животињске врсте да се ваља у блату и спорост *џужева* и *корњача* — која је, наравно, релативна и више условљена начином њиховог кретања, које људском оку делује успорено. Пример (7) се такође може сматрати прилично објективном поредбом, имајући у виду приврженост већине врста *џаса* својим власницима — верност се у повезивању елемента А са елементима Б и В може семантички проширити (због постојања различитих врста верности), али се то не може повезати са првобитном мотивацијом (дошло је до делимичне идиоматизације израза, ако, рецимо, говоримо о верности жене мужу). У примерима (4), (5) и (9) највероватније се ради о поредбама које су мотивисане баснама или причама, с тим што се у првом од њих (4) храброст може поистоветити са импозантним физичким изгледом *лава*, а у последњем (9) са мањом послушношћу *маџарца* у поређењу са другим животињским врстама (нпр. *коњем* или *џсом*). Када је реч о варијацијама, оне се у примерима (4) и (9) огледају у томе што у L1 имамо двојаку употребу придева — *bold* и *brave*, као и *stubborn* и *obstinate*. У оба случаја нема значајнијих семантичких разлика међу придевима. У примеру (5) ситуација је мало другачија — у питању су по три блиска придева у оба језика, који се групишу према сличности на следећи начин — *cunning* и *sly* чине преводни пар са придевима *лукав* и *џрејреден*, док *smart* у овој поредби пре значи више *џрејреден* него *лукав*. У српском постоји и хипокористичка, пејоративна варијација — *лија* — која, чини се, додаје снажнију негативну конотацију овој поредби. У примеру (8) у оба језика имамо две исте животиње, при чему је употреба поредбе са именицом *џуж* заступљенија од оне у којој имамо *корњачу*. Варијација у L1 у примеру (6) *hog* и *pig* доноси малу разлику у интензитету, при чему је прва поредба јача, због веће „грубости” речи *hog*, а (7) коришћење неодређеног или одређеног члана уз именицу *dog* не уноси разлику у значење поредбе. И поред постојања варијација које смо видели, ова група поредби представља сегмент датог контрастирања у којем су поредбе у два језика најсличније.

3.3. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘АБ’

Опис: *Контрастивни образац ‘аб’ означава џојџуну формалну и значењску коресјонденцију уз џостојање додатних могућности.*

Овај контрастивни образац може се применити на укупно 12 примера из корпуса (21,8% енглеске стране корпуса и 28,6% српске стране корпуса). Он садржи поредбе код којих постоји потпуна формална и

значењска кореспонденција, али у једном од два језика који се пореде постоје и друге поредбе са истим елементом Б, али различитим елементом В. Оне су значајније од варијација из сегмента 3.1., јер укључују животињске врсте и друге појмове који се јављају у само једном од језика и то као додатни значењски, али не и потпуни формални кореспонденти (додатни с обзиром на однос 1:1, који међу овим поредбама постоји).

Поредбе из ове групације могу се поделити у више подгрупа — прва од њих обухвата поредбе код којих само у L1 постоје додатне могућности:

(10) as free as a <i>bird/air/the wind/breeze</i>	слободан као <i>иџица</i> (на грани)
(11) as poor as a church <i>mouse/Lazarus</i>	сиромашан као црквени <i>миш</i>
(12) as timid as a <i>mouse/rabbit</i>	плашљив као <i>зец</i>

У примеру (10) формалне кореспонденте налазимо у поредбама које слободу повезују са *иџицом*, као прототипом летећег бића са слободом кретања, с тим што се у српском она често налази у облику *иџица на ѓрани*, највероватније да би се разликовала од птица затворених у кавезу. Поред поредбе са *иџицом*, у енглеском налазимо и три поредбе везане за *ваздух*, *ветар* и *иоветарац* (енг. *air*, *wind* и *breeze*⁵) — природне појаве које се у овом случају повезују са немогућношћу успостављања контроле над њима и слободом кретања. Иако ове поредбе не постоје у српском, оне су прилично разумљиве, а разумљив би био и њихов буквални превод. Међутим, први избор при превођењу све четири енглеске поредбе на српски би свакако била поредба *слободан као иџица на ѓрани*, јер је то једина устаљена поредба са придевом *слободан* у српском језику.

У примеру (11) и у L1 и у L2 срећемо појам *црквени миш*, стереотипну синтагму, која се у англистичкој литератури најчешће сматра творевином Луиса Керола (WORDNET), док нам његова појава у српском указује да овај стереотип има можда и старије корене, тј. да води порекло из неких ранијих прича. Ово делује логично поготову онда када видимо да у српском постоји и супротна, овог пута глаголска поредба — *уживајти као црквени миш* —, заснована на идеји да је у цркви увек било довољно хране. У овом примеру се у L1 уместо синтагме *church mouse* јавља и именица *Lazarus* (срп. *Лазар*), која има очигледну библијску референцу, нижу учесталост употребе, а њен буквални превод на српски би био тешко препознатљив обичном говорнику. Због овога би адекватан превод за ову поредбу била поредба која већ постоји у српском језику (као формални кореспондент) или синтагме какве су *јуки сиромаш* или *без иребијене иаре*, а у зависности од контекста (као преводни еквиваленти). Ове две синтагме су добар преводни еквивалент јер, као и поредбе, поседују одређени степен идиоматизације и имају одређена експресивна конотативна асоцијативна обележја. Пример (12) садржи поредбе објективно повезане са својствима животиња које се у њима јављају — у енглеском се као симболи плашљивости користе *миш* и (не-

⁵ Овде се може додати и да се именица *breeze* метафоризује и као глагол значи 'летети', а овај глагол је, као што смо видели, повезан са слободом.

што ређе) *zei*, док је у српском у употреби једино поредба са зецом. *As timid as a mouse* се преводи постојећом поредбом у српском, иако би дословни превод био разумљив просечном говорнику.

Друга подгрупа у оквиру овог сегмента јесу поредбе код којих само у L2 постоје додатне могућности:

- (13) *as big as an elephant* велик као слон/киџ
 (14) *as fat as a pig* дебео ка свиња/бумбар

У примерима (13) и (14) ради се о објективним особинама животиња које се у поредбама истичу. Ако погледамо пример (13), можемо претпоставити да су у српском језику поредбе које укључују *слона* и *киџа* новијег порекла у поређењу са поредбама у примеру (14), а овакав закључак се намеће као последица претпоставке да су много извеснија искуства везана за животиње које су веома дуго биле део свакодневног искуства народа (*свиња* и *бумбар*). Када су у питању поредбе са *киџом* и *слоном*, веома је могуће да су оне резултат језичког контакта (у овом случају не нужно са енглеским језиком). Превођење на енглески би било најбоље извести употребом постојеће поредбе (иако је могуће да би обе непостојеће поредбе, поготову она са *киџом*, биле разумљиве говорнику енглеског).

Трећа подгрупа обухвата примере код којих и у L1 и у L2 постоје додатне могућности:

- (15) *as busy/industrious as a bee/beaver* вредан као њчела/мрав
 (16) *as gentle/meek as a lamb;* питом/кротак/умиљат као јагње;
 as gentle as a dove мекан као памук; благ као мелем
 (17) *as hungry as a bear (Am.)* гладан као вук/курјак/џас
 /wolf/hunter (Br.)
 (18) *as mad as a hornet/wet hen/* бесан као рис; љут као сџрцљен/
 March hare/hatter зоља/пушка/паприка
 (19) *as proud/vain as a* поносна као џауница; (шепурити
 peacock/peafowl/Lucifer се као џаун); надувен као жаба;
 уображен као џуран
 (20) *as strong as an ox/horse* јак као бик/коњ/земља; издржљив
 као коњ
 (21/26) *as silly as a goose;* глупа као џуска;
 as stupid as an owl глуп као волина
 as dull as a fish глуп као ноћ/ђускија/клада/
 цепаница/точак

У примеру (15) све три животињске врсте се објективно повезују са вредноћом, тј. марљивошћу, али су поредбе условљене разликама у култури, а разлике у култури вероватно у великој мери узроковане другачијим саставом фауне. *Даброви* (енг. *beavers*) се много чешће помињу у англо-америчкој култури, па су самим тим део једне од две поредбе у енглеском. Уједно, ову поредбу можемо да сматрамо мање разумљивом у случају дословног превода, па се зато она преводи једном од две постојеће поредбе у српском. Поређење ове две поредбе одликује и то што се

јавља разлика у елементу Б — значење придева *busy* није потпуно једнако значењу придева *вредан*, већ се њихова значења само преклапају — *вредан* има специфичније, уже значење, па би требало водити рачуна о контексту приликом превођења. У случају да их изолујемо, ова два придева би била у односу који Р. Ђорђевић назива *парцијална еквиваленција* (Ђорђевић 2004: 56), али су поредбе којима они припадају због великог степена сличности и због структуре рада сврстане у овај сегмент, иако би, строго гледано, ове поредбе могли да сврстамо и у парцијално, а не потпуно кореспондентне поредбе. И поред ових разлика, буквално преведена поредба са *мравом* би вероватно била разумљива говорнику енглеског, али се такво превођење не препоручује. Пример (16) на обе стране садржи поредбу са *јагњетом*, која је делом мотивисана објективним својствима животиње, а делом његовом улогом у хришћанским симболима. Занимљиво је да на страни L2 ни у једној поредби немамо придев *нежан*, који би по значењу био најближи придеву *gentle*, нарочито у поредби која ову особину везује за *голуба* (енг. *dove*). Због тога би ова поредба требало да се преведе неком од постојећих поредби у српском (иако би све постојеће поредбе, осим оне са *мелемом*, биле разумљиве говорницима оба језика, имајући у виду да су њихова значења предвидљива). У овом пару, сваки од придева се може односити како на физичка својства елемента А, тако и на његове црте личности. У примеру (17) срећемо поредбу *as hungry as a hunter* (која не садржи назив животиње, али је са таквим поредбама повезана), чија је употреба ограничена на британски енглески и у великој мери је непрозирна и везана за културу, па би њен буквални превод био потпуно неразумљив. Остале животиње се традиционално повезују са глађу, али се приликом превођења мора водити рачуна о постојању поредбе у датом језику. У примеру (18) налазимо два елемента Б — *бесан* и *љуш* на страни L2, које у L1 покрива само један елемент Б — *mad*. Када је елемент В у питању, у L1 *March hare* и *(mad) hatter* су, као производ конвенционализације ликова Луиса Керола, у потпуности везана за англо-америчку културу. Исто тако, *јушка* у L2 је специфична за културу из које потиче и, уз поменуте две поредбе из L1, била би потпуно неразумљива у случају дословног превода. Овај пример се може повезати и са примером (22) *as crazy as a bedbug*, односно *луд као сџураја*, паром поредби такође ограничених на друштва у којима су настале. Следеће по нивоу прозирности су поредбе које садрже *мокру кокошку* (енг. *wet hen*) и *риса* — оне се могу разумети у случају буквалног превода (који се не препоручује), док *сџршљен* (енг. *hornet*) у L1 и *зоља* и *сџршљен* у L2 задају много мање проблема, с обзиром на то да ове поредбе представљају кореспонденте. Поредба која као други елемент има *јајрику* неразумљива је у дословном преводу, јер се заснива на метафоризацији придева *љуш*. У примеру (19) централна животиња је *јаун* (и *јауница*) — раскошни изглед ове животињске врсте у обе културе се процесом наметања повезао са шепурењем, а самим тим и поносом (који је сувише сложена категорија да би представљао својство животиње) — L1 има варијанте за оба пола, док L2 придевску поредбу има само за женски род (мушки род се јавља само у поредби гла-

голског типа). На страни L1 имамо и поредбу библијског порекла, са *Луцифером*, које нема у српском, а и у енглеском је мање коришћена од поредбе са *јауном* — значење ове поредбе само по себи јесте прозирно, али би њен дословни превод на српски довео до језичке конструкције која би звучала веома неприродно (чак и када бисмо уместо именице *Луцифер* употребили именицу *Баво*), па је према томе ову поредбу најбоље превести неком од српских поредби које садрже назив животиње. Сличан је случај и са *жабом* у српском — она се због метафоричког значења придева *надувен* повезује са сличним својствима личности које срећемо у поредби са пауном, што није случај у енглеском. Поредба са *ћураном* има нешто већи степен прозирности, донекле је повезана са придевом *надувен*, а не постоји у енглеском и њен дословни превод је неприхватљив, нарочито имајући у виду да је ова именица (енг. *turkey-cock*) део једне друге поредбе у енглеском. Последњи пример из ове подгрупе (20) садржи два пара поредби које представљају пуне формалне и значењске кореспонденте — *as strong as an ox* или *horse* у L1 и *јак као бик* или *коњ* у L2. Уз то, у L2 наилазимо на поредбу *јак као земља*, која је у великој мери непрозирна, па би њен дословни превод био и неразумљив и неприхватљив. У L2 имамо и варијацију у погледу елемента Б — *издржљив као коњ*, која је слична, али не и иста као одговарајућа поредба у L1 — превођење ове поредбе поредбом *as strong as a horse* би било разумљиво, јер остали изрази не би имали исти степен идиоматизације, нити би имали исту врсту емотивне обојености и конотативних и експресивних асоцијативних обележја. У обједињеним примерима (21) и (26), на страни L1 имамо три животиње — *сову* (енг. *owl*), која се парадоксално у другим поредбама повезује и са мудрошћу и свечаношћу, тако да је мотивација за ову метафоризацију неразумљива, *гуску* (енг. *goose*), коју налазимо и у L2, и *рибу* (енг. *fish*), највероватније због изгледа рибље главе (контура која би се у људском свету повезала са мањком интелигенције) и традиционалних веза риба са ћутљивошћу. Поред те животињске врсте, у L2 још срећемо и аугментатив именице *во* (*волина*), *ноћ* и *шочак*. Гуска је у оба језика ограничена на поредбе у којима је елемент А женског рода, док се за мушки род користи поредба са волином. У српском такође постоје и поредбе *злуј као ноћ* и *злуј као шочак*, које су везане за културу, а њихово значење је непрозирно, што им дословни превод чини неразумљивим. Нешто виши степен прозирности има поменута поредба са совом, али је и она тешко разумљива у дословном преводу. Поредба са волином је значењски предвидљива и прозирна, али се преводи постојећом поредбом у енглеском, и то оном са совом, јер је, као што је речено, и у енглеском поредба која садржи назив гуске у великој мери ограничена на употребу са именицама женског рода као елементом А.

3.4. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘БА’

Опис: Контрастивни образац ‘ба’ означава постојање значењске кореспонденције, али не и постојеће формалне, при чему су у L1 и L2 засићене различите животиње.

У овом, као и у наредна четири сегмента рада, налазе се они парови поредби чији однос можемо назвати *парцијалном кореспонденцијом*.⁶ У овом односу су биле и многе поредбе из претходног сегмента овог рада, али је код сваког примера постојао бар по један пар код којег смо сретали потпуну кореспонденцију. Кореспонденција је у овим случајевима парцијална јер не постоји довољна формална сличност у елементу В. У овом и у наредном сегменту то се дешава због тога што се ради о различитим животињским врстама. У групи у којој нема додатних могућности налазимо само два примера (3,6% енглеског дела корпуса, 4,8% српског дела корпуса):

- (23) as lazy as a *pig* лењ као *пруг*
 (24) as quiet as a *mouse* миран као *бубица*

У све четири поредбе из примера (23) и (24) ради се о поредбама везаним објективним својствима животиња, али са великом улогом људске интерпретације — *миш* (енг. *mouse*) и *бубица* су сувише мали да би били бучни, трут има мање сложену улогу у поређењу са пчелом, а *свиња* (енг. *pig*) делује тромо и лењо због своје дебљине. Ове особине су условиле да људи поменутих врстама животиња припишу својства која налазимо у поредбама, чиме се само изражавање ових својстава појачава. Ови примери су уједно и преводни еквиваленти, иако би све поредбе, изузев можда оне у којој се *свиња* повезује са *лењошћу*, биле разумљиве у дословном преводу. Разлог због чега прва поредба из примера (23) не би била толико разумљива у дословном преводу не налази се у њеној непрозирности, већ у чињеници да се свиња у српском језику више везује за друга својства (прљавост и дебљину).

3.5. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘ВА’

Опис: *Контрастивни образац ‘ва’ обележава њојојање значењске кореспонденције, али не и њојојуне формалне, с њим њио је само у изразу у L1 назив живојиње.*

Код контрастивног обрасца ‘ва’ само у поредби на енглеском налазимо назив животиње, док у српском такође постоји поредба, али није везана ни за једну животињску врсту. Видећемо да се код оваквих примера у великој мери ради о поредбама разумљивим само у оквиру култура у којима су настале. Овај контрастивни образац можемо да применимо на три примера, односно шест поредби (3,6% енглеског дела корпуса, 4,8% српског дела корпуса):

- (21) as crazy as a *bedbug* луд као струја
 (25) as naked as a *jaybird* го као пиштољ

У првом примеру (21), о којем је већ било речи, у L1 се хаотично кретање *сјенице* (енг. *bedbug*) повезује са лудилом, док се у L1 јавља *струја*, која такође има везе са неуређеним кретањем и могућношћу да

⁶ Са донекле различитим значењем, овај термин срећемо код Р. Борђевић (2004: 60).

поремети моторне функције и функције мозга (у случају струјног удара). Дословни превод поредбе из L1 би деловао веома чудно, јер се у L2 *сџеница* јавља у другој поредби (*досадан као сџеница*), а поредба са струјом је веома непрозирна и била би неразумљива говорнику енглеског у случају дословног превода. Због овога се препоручује превођење сваке од поредби оном која већ постоји у другом језику. У примеру (25) на страни L1 срећемо поредбу са *крејом*, односно *сојком* (енг. *jaybird*), која се у L2 не повезује са нагошћу. Мотивисаност ове поредбе у L1 највероватније се налази у чињеници да је предњи део тела ове птице прекривен танким паперјем, које има боју сличну боји коже. Поредба у L2 уместо креје садржи *пиштољ* и ту налазимо знатно необичнију поредбу, која је највероватније настала због тога што је пиштољ сав од метала, нема ништа на себи и видимо га само онда када је „свучен”, односно ван футроле. Поредбу из L1 можемо превести и поредбом која због своје структуре није део корпуса у овом раду — ради се о поредби *до као од мајке рођен*, која такође садржи довољно изражена конотативна асоцијативна обележја. Обе поредбе су потпуно непрозирне и дословни превод би био апсолутно неприхватљив.

3.6. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘ВБ’

Опис: Контрастивни образац ‘вб’ обележава њошњање значењске конотације, али не и њошуне формалне, њри чему само у изразу у L1 има назива живошње, а њошје и додашне могућности.

У овом сегменту се срећемо са истом ситуацијом као и у претходном, с тим што овде налазимо и неке додатне могућности на једној од две контрастиране стране. Контрастивни образац ‘вб’ може се применити на један пример (1,8% енглеског дела корпуса, 2,4% српског дела корпуса):

(27) as wise as an owl/Solomon мудар као Соломон

Пример (27) на страни L1 садржи поредбу са *совом* (енг. *owl*), животињом која се повезује са (антропоморфизованим) озбиљним изгледом и памећу, нарочито због својих крупних очију.⁷ Поред ове, ту је и поредба са Соломоном, трећим краљем Израела, из Библије познатом по мудрости. Ова поредба постоји и у српском језику, али је ретко коришћена и одређеном делу популације тешко разумљива. Као алтернативу овој поредби, Ж. Ковачевић предлаже „веома паметан” и „мудрац” (Ковачевић 1997, II: 757), од којих друга садржи слаба, а прва никаква асоцијативна обележја у погледу експресије, стила и конотација. За ову поредбу би био прихватљив случај у којем би као превод биле понуђене неке од поредби које постоје у свакодневном животу, иако нису довољно често коришћене; оне су, међутим, много ближе просечном говору: *мудар као Ганди*, *мудар као књиџа* и *мудар као Бог*. И дословни превод поредбе вероватно би био разумљив једном делу говорника српског, али се не препоручује.

⁷ Цртежи сове врло често садрже и наочаре, што додатно говори о томе да се ова врста птице повезује са интелектом.

3.7. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘ВВ’

Опис: Контрастивни образац ‘вв’ означава постојање значењске корелације, али не и формалне, а само у изразу у L2 постоји назив животиње.

У оквиру контрастивног образаца ‘вв’ само у поредби у L2 налазимо назив животиње, док у L1 такође постоји поредба, али није везана ни за једну животињску врсту. Овај контрастивни образац можемо да применимо на пет примера (9,1% енглеског дела корпуса, 11,9% српског дела корпуса):

(28) as boring as wet weekend in Wigan/watching paint dry	досадан као <i>сџеница</i>
(29) as bright as a button	бистар као <i>йчелица</i>
(30) as grey as time	сед као <i>овца</i>
(31) as silent as the grave/tomb	ћутљив као <i>риба</i>
(32) as ugly as sin	ружан као <i>йас/светски рат/лопов/гроб</i>

У примеру (28) у L2 срећемо поредбу са *сџеницом*, која је, као што смо видели у L1, употребљена у поредби везаној за лудост. Због овога је немогуће дословно превођење ове поредбе. Мотивација да се *сџеница* повеже са досадношћу је, можемо да претпоставимо, у вези са чињеницом да она изазива и психичку и физичку иритацију при кретању по људској кожи, а само психичку иритацију онда када извире из пукотина на зиду и креће се по зидовима. На страни L1 налазимо поредбе које су уско повезане са културом. Прва од њих — *досадан као кишни викенд у Виџану* (енг. *as boring as wet weekend in Wigan*) — веома је локализована, узрокована алитераацијом и тешко разумљива у, рецимо, Сједињеним Америчким Државама, што значи да је потпуно непрозирна. Друга — *досадно као када гледаш како се фарба суши* (енг. *as boring as watching paint dry*) — знатно је прозирнија, описује бесмислену и досадну активност, па је разумљива у дословном преводу, који се не препоручује ни у једном случају, а нарочито не у оном у коме је елемент А поредбе неко биће (јер у српском постоји одговарајућа поредба са *сџеницом*). Уколико је тај први поредбени елемент нека радња, потребно је пронаћи ново решење, које не мора нужно бити поредба (нпр. *бескрајно* или *невероватно досадно*). У примеру (29) срећемо две поредбе које представљају готово идеалан преводни пар — основни разлог за ову тврдњу је тај што се обе поредбе могу употребити и са својим основним значењем, али и са дозом додатних конотативних обележја, који се огледају у присуству одређене дозе ироније. Поредба у L1 као елемент Б има *дугме* (енг. *button*), а поредба у L2 *йчелу*, и то њену деминутивну форму — *йчелица*. Док се сјај дугмета повезује са његовим физичким својствима, бистрост, тј. памет пчеле је наметнуто својство, а највероватније узроковано тиме што је пчела схваћена као марљива и за човека корисна животиња. Дословни превод је код ове две поредбе потпуно неприхватљив. Овде би требало још и напоменути да у српском срећемо и поредбу *бистар као боза*, која је иронична и самим тим супротна поредби са *йчелицом*. И у наредном примеру (30) долазимо до пара поредби које имају потпуно различит поредбени елемент Б, али се потпуно уклапају када је њихово превођење у

питању, што искључује могућност дословног превода и елиминише потребу за стварањем нових. Мотивација у L2 је прилично једноставна — седа боја се повезује са бојом вуне која покрива тело *оваца*, док је у L2 мотивација нешто сложенија и повезана са пролазношћу и годинама. Иако су две поредбе у примеру (31) обједињене, оне заправо нису преводни пар, јер имају различиту употребну вредност. Ова разлика се огледа у ограничењу употребе у зависности од тога да ли је елемент А биће (поредба из L2 је предвиђена за овакву употребу) или локација (за овакву употребу је предвиђена поредба из L1). Енглеску придевску поредбу *as silent as the grave* или *tomb* могуће је превести конструкцијом '(на локацији а) је *тихо* као у *џробу*', док је српску поредбу *ћућљив* као *риба* могуће превести енглеском поредбом коју смо претходно разматрали у оквиру примера (24) — *as quiet as a mouse*. У последњем примеру примене овог обрасца, примеру (32), наилазимо на још један добар преводни пар — у L1 се ружноћа увећава поређењем са именицом *џрех* (енг. *sin*), док је у L2 она везана за животињску врсту коју смо претходно везали за верност — *џсом*. Именица *џас* (енг. *dog*) се и у неформалном енглеском користи да означи непривлачну жену, и то српску поредбу чини разумљивом енглеским говорницима у случају дословног превода, али у енглеском она није део поредбе, па се ова поредба из српског најбоље преводи постојећом поредбом у енглеском, а исто важи и у другом смеру. Остале могућности приликом превођења на српски су и *ружан* као *свејски рай*, *лојов* или *џроб*, поредбе које су такође одређене културом језичке заједнице.

3.8. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ 'ВГ'

Ојис: Контрастивни образац 'вг' означава џосјојање значењске коресјонденције, али не и џојјуне формалне, док је само у изразу у L2 назив живојшње, а џосјоје и додајне мојућности.

И у оквиру овог контрастивног обрасца, само у поредби у L2 имамо назив животиње, док у L1 постоји поредба, али у њој нема животињске врсте. За разлику од претходног контрастивног обрасца, у оквиру овога имамо додатне могућности. У овом сегменту се срећемо са два примера (3,6% енглеског дела корпуса, 4,8% српског дела корпуса):

(33) <i>as small as a wand</i>	мали као <i>мрав/миш</i>
(34) <i>as skinny as a rake</i>	мршав као <i>гљиста</i> ;
мршав/дугачак као мотка/претка

У примеру (33) L1 се за појачавање интензитета придева *мали* (енг. *small*) користи именица *џџај* или *џџајџџ* (енг. *wand*), највероватније повезана са значењем које има у својој најчешћој употреби — магични штапић (који је обично мали), а у L2 се користе чак две именице које означавају животињске врсте — *мрав* и *миш*. Док је поредба у L1 делимично непрозирна, обе поредбе у L2 су потпуно прозирне, јер се односе на објективна физичка својства ових животињских врста (у поређењу са другим животињским врстама). Као и у већини претходних случајева, препоручује се коришћење само постојећих поредби при превођењу са једног језика на други. У примеру (34) налазимо одличан преводни пар,

иако се ради о два различита елемента Б — у L1 мршавост се повезује са *џрабуљом* (енг. *rake*), а ова поредба је блиска поредби коју можемо да нађемо у колоквијалном српском — *мршав* или *дуљачак као мојка* (или *џришка*). Уз то се у L2 мршавост везује и за *џлисџу*, *џрану* и *чачкалицу*. Све ове поредбе везане су за објективна физичка својства елемената В и као такве су веома прозирне, али се ипак препоручује превођење постојећим поредбама.

3.9. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ ‘ГА’: НУЛТИ ОДНОС А

Опис: *Контрастивни образац ‘га’ означава нулти однос а — у L1 не постоји ни значењски ни формални кореспондент за поредбу у L2.*

Наредна два сегмента садрже поредбе које одговарају обрасцима у којима се системски однос између два језика обележава као нулти, јер у једном од два језика нема системског кореспондента за поредбу из другог. У контрастивном обрасцу ‘га’ у L1 нема кореспондента за поредбу у L2. Оваквих примера има три (7,1% српског дела корпуса):

(35) смрдљив као *јарац* (36) лажљив као *јас* (37) брз као *зец/муња*

Иако се у оба језика може пронаћи „формула” за превођење готово свих поредби које немају кореспондента, тј. за изналагање преводног еквивалента, мора се ипак ићи корак даље. Имајући у виду основну функцију поредби са животињама, а то је додатно истицање особине коју придев иначе описује, формула би била следећа:

(а) Превођење поредбе са L1 на L2 врши се синтагмом (која долази након А + глагол *бићи*): *веома* или *врло* (у неким случајевима *сџрашно*, *појџуно*, *џрејерано* или *неверовајно*) + придев

(б) Превођење поредбе са L2 на L1 врши се синтагмом (која долази након А + глагол *to be*): *very* (у неким случајевима *extremely*, *enormously*, *exceptionally* и сл.) + придев

Међутим, ниједна од ових формула као резултат не даје преводни еквивалент који има довољно изражена експресивна и конотативна асоцијативна обележја карактеристична за поредбе уопште. Због овога ће се, кроз анализу мотивације постојећих поредби и где год је то могуће, тражити довољно добар преводни еквивалент, било у форми поредбе или у некој другој форми.

Пример (35) као пандан смрдљивости истиче *јарца*, домаћу животињу која заиста одаје, у најмању руку, чудан мирис. Како у енглеском нема одговарајуће поредбе, а *very* или *extremely stinky* или *smelly* (срп. *веома* или *сџрашно смрдљив*) не носе довољно негативних конотација, ову поредбу можемо превести конструкцијом *as smelly as dirty socks*, која је иначе део наслова популарне дечје књиге *My Dog is As Smelly As Dirty Socks: And Other Funny Family Portraits* аутора Хенока Пивена. Пример (36) доноси поредбу која би се у неформалном контексту могла превести синтагмама *a lying bastard* (срп. *лажљиво којиле*) или *such a liar*, а у формалнијим контекстима се морамо задовољити резултатом формуле уз измену елемента В — *extremely dishonest* (срп. *неверовајно неискрен*). У

примеру (37) имамо поредбу која је довољно прозирна и довољно везана за објективна својства животињске врсте да је њен дословни превод сасвим адекватан преводни еквивалент у случају у којем немамо поредбу на другој страни. Дакле, *as fast as a hare*⁸ (срп. *брз као зец*) можда је и најбоље решење. Још једно могуће решење је *as fast as a rocket* (срп. *брз као ракета*), поредба са *ракетом* као можда и најбржим људским конструктом. За поредбу са *муњом* било би најпогодније искористити поредбу са ракетом.

3.10. КОНТРАСТИВНИ ОБРАЗАЦ 'ГБ': НУЛТИ ОДНОС Б

Опис: Контрастивни образац 'џб' означава нулти однос б — у L2 не постоји ни значењски ни формални кореспондент за поредбу у L1.

У највећем сегменту овог рада, делу који испитује контрастивни образац 'џб', има укупно 17 примера (30,9% енглеског дела корпуса). У оквиру овог контрастивног обрасца испитују се поредбе из L1 које немају системски кореспондент у L2, а поступак тражења функцијско-комуникативног, односно преводног еквивалента исти је као и у претходном сегменту овог рада.

(38) as agile as a <i>monkey</i>	(39) as bald as a <i>coot</i>
(40) as blind as a <i>bat/kittens/mole</i>	(41) as dead as a/the <i>dodo/mutton/doornail</i>
(42) as fast as a <i>snail</i>	(43) as frisky as a <i>ferret</i>
(44) as greedy as a <i>pig</i>	(45) as happy/(gay) as a <i>lark</i>
(46) as hoarse as a <i>crow</i>	(47) as lively as a <i>cricket</i>
(48) as nervous as a <i>cat/kitten</i>	(49) as red as a <i>turkey-cock</i>
(50) as sick as a <i>dog/parrot/pig</i>	(51) as solemn as an <i>owl</i>
(52) as sour as a <i>crab</i>	(53) as tall as a <i>giraffe</i>
(54) as weak as a <i>kitten</i>	

У поредби у примеру (38) као симбол окретности, односно гипкости користи се *мајмун* (енг. *monkey*), који заиста поседује објективна својства која га повезују са овом особином. Ова животиња у српском има другачије конотације, јер се често користи у погрдном смислу, па дословни превод не би био препоручљив. Због тога, адекватни преводни еквиваленти могу да буду поредбе *окрећан као миш* или *џибак као џума*. У примеру (39) наилазимо на поредбу којом се ћелавост интензивира уз помоћ *црне лиске* (енг. *coot*), врсте птица која има белу тачку на глави, а та тачка подсећа на ћелу. Превођење ове поредбе на српски могло би се извршити конверзијом придева *ћелав* у именицу *ћелавац*, која има одређену дозу потребних конотација. Међутим, она је ограничена на мушки род елемента А. Због овога се може покушати превод ове поредбе поредбама *ћелав као лопта*, *џлобус* или *куља*. Слична је ситуација и у примеру (40), где се слезило у енглеском појачава коришћењем назива *слепог миша* (енг. *bat*), *мачића* (енг. *kittens*) и *кривице* (енг. *mole*). У српском, употреба придева *ћорав* уместо *слеј* већ је довољно „поетична” и покрива велики део негативних конотативних асоцијативних обележја која ен-

⁸ *Hare* је боље решење од именице *rabbit*, јер означава дивљег зеца, који је бржи, док *rabbit* означава питомог, тј. домаћег зеца.

глеске поредбе носе, а у друштвено прихватљивој употреби ова поредба се односи на метафоричку, тј. менталну а не физичку кратковидост. Ж. Ковачевић (1997, I: 150) као еквиваленте предлаже „веома кратковид, слабовид и ћора”. Пример (41) је веома чудан, јер у њему видимо да у енглеском постоје чак три поредбе којима се интензивира стање смрти, које иначе нема нивое интензитета — поредбе као елемент В имају изумрлу врсту птице, птицу *dodo* (енг. *dodo*), затим енглески назив за *овче-џину* (енг. *mutton*) и *ексер са великом ѓлавом* (енг. *doornail*). Мотивација у прва два случаја је очигледна — ради се о мртвим стварима, при чему у првом случају улогу игра и алитерација, док је у трећем случају алитерација вероватно главни фактор мотивације. Како у српском немамо адекватних и устаљених фраза које би могле да служе као преводни еквиваленти, можда је у превођењу најбоље искористити предлог Ж. Ковачевића — „дефинитивно мртав” (Ковачевић 1997, I: 335). Следећи пример (42) садржи једину потпуно ироничну поредбу у овом сегменту, уједно и поредбу која је сушта супротност оној у примеру (37). Ова поредба спаја брзину са *џужем* (енг. *snail*), једном од најспоријих животиња. Имајући у виду непостојање сличног израза у српском, дословни превод ове поредбе — *брз као џуж* — био би сасвим прихватљив, а његова иронија довољно разумљива говорницима српског. Пример (43) енергичност, тј. живахност повезује са *врейном* (енг. *ferret*), животињом сличном *ласици*. И поред објективне живахности ове животињске врсте, ова поредба је макар делимично условљена алитерацијом са гласом ф (*as frisky as a ferret*). Како је ова животињска врста мало позната просечном говорнику српског, у превођењу се препоручује коришћење поредбе са неком познатијом животињском врстом, нпр. *живахан као ласица* или *веверица*. Исти преводни еквиваленти могу се употребити и код превођења поредбе из примера (47), који живахност повезује са *цврчком* (енг. *cricket*). У примеру (44) грамзивост се повезује са *свињом* (енг. *pig*), због прождрљивости коју људи приписују овој животињској врсти сваштоједа. Значење ове поредбе је у великој мери прозирно и у дословном преводу — *прождрљив као свиња* — па се овакво превођење чини прихватљивим. Поредба у примеру (45) *безбрижност*, *срећу* и *раздраганост* повезује са *шевом* (енг. *lark*), врстом птице која се у англо-америчкој култури везује за ова стања. У српском би дословни превод био тешко разумљив, па се препоручује употреба еквивалената које нуди Ж. Ковачевић — „весео” и „безбрижан” (Ковачевић 1997, I: 506), а као можда прецизније решење, најпре у погледу конотација, намеће се поредба *безбрижан као дејше*. У поредби у примеру (46) *џромуклост* се повезује са гласом *вране* (енг. *crow*), који заиста људском уху звучи промукло. Дословно превођење ове поредбе било би делимично прихватљиво, због универзалности поредбе, али би уместо поредбе *џромукао као врана* у српском боље звучале поредбе *џромукао као сврака* или *џромукао као чавка*, јер су називи ових птица делимично ономатопејични, баш као и енглеска реч *crow*. Поред тога, можемо употребити и конструкцију *џромукао као да има џмирџлу* (или *сџакло*) у *џрлу*. Пример (48) као симболе нервозе истиче *мачку* (енг. *cat*) и *маче* (енг. *kitten*). У српском језику еквиваленте можемо наћи у два колоквијална израза — *нервозан као кер* и *нервозан као рис у кавезу*,

као и у поредби која има другачију структуру од већине до сада поменутих (придевска је, али има више од три члана) — *нервозан као да има лејшуре у сјомаку*. У примеру (49) се у L1 црвена боја повезује са *ћураном* (енг. *turkey-cock*) због боје његове главе. Као што смо видели, у српском се за *ћурана* везује друга поредба, а могући преводни еквиваленти за енглеску поредбу јесу *црвен као рак*, *јајрика*, *цвекла*, *булка* или *крв*. Пример (50) садржи три поредбе са два различита значења — док *as sick as a dog* или *pig* значи ‘веома болестан’, *as sick as a parrot* значи ‘веома разочаран’. Мотивација у све три поредбе је чврсто везана за културне корене, па је значење ових поредби непрозирно. Ж. Ковачевић (1997, II: 479) поредбу *as sick as a dog* преводи као „разболети се” и „имати мучнину”. Ради постизања нешто јачег значења, можемо употребити синтагме *мршав болестан* или *начистио болестан*. Као еквивалент за поредбу са *јајагајем* (енг. *parrot*) можемо употребити синтагму *пошћуно разочаран* или придев *безнадежан*. За поредбу из примера (51), која *сову* (енг. *owl*) повезује са свечаношћу можемо употребити једино решење из формуле — *веома свечан*. Синтагма *мршав озбиљан* би била применљива само на неке случајеве. У примеру (52) је поредба у којој се *краба* (енг. *crab*) повезује са киселошћу — ова поредба је културно ограничена и повезана је са салатом од *краба* или *крабама* у маринату, које су нашој култури мало познате. Због овога се као алтернатива дословном преводу намећу поредбе *кисео као лимун*, *красјавац* или *сирће*. Поредба у примеру (53), у којој се *жирафа* (енг. *giraffe*) повезује са висоном, потпуно је прозирна и разумљива у дословном преводу, па се он и намеће као логично решење — *висок као жирафа*, а још нека решења су *висок као јаблан* или *шйола*, али код њих се мора водити рачуна о томе да ове две поредбе имају позитивније конотације у поређењу са оном са *жирафом*. У последњем примеру у овом сегменту (54) слабост се везује за *маче* (енг. *kitten*). Ова поредба није довољно прозирна да би њен дословни превод био употребљив у српском, па се због тога као могућа решења предлажу именица *слабић* за елементе А мушког рода и придев *слабашна* за елементе А женског рода.

4. Закључци. Закључци се могу поделити на саме резултате анализе, као и на њихову могућу примену.

4.1. Резултати анализе. На основу анализе корпуса може се закључити да је системска сличност између енглеског и српског језика у погледу дистрибуције, употребе и значења придевских поредби са називима животиња на високом нивоу. Ова тврдња се не заснива на постојању великог броја потпуно истих (формално и значењски кореспондентних) поредби у оба језика, већ на чињеници да је преводивост поредбених израза овог типа веома велика — у скоро 70% енглеских поредби и скоро 93% српских поредби на супротној страни имамо одговарајућу поредбу, односно поредбу са истим или сличним значењем. Чак је и у великој већини случајева где смо се сретали са нултим односом (где на једној од две стране нисмо имали поредбу) било могуће наћи довољно „природан” и семантички и структурно прихватљив функцијско-комуникатив-

ни, преводни еквивалент, без обзира на то да ли се радило о дословном преводу, стварању нове поредбе или проналажењу неке друге конструкције која би покрила лексичку празнину у једном од језика.

4.2. ПРИМЕНА РЕЗУЛТАТА АНАЛИЗЕ. Резултати анализе могу се употребити у превођењу текстова са једног језика на други, с обзиром на чињеницу да постојећи речници, бар када су у питању поредбе, често не пружају довољно прецизна преводна решења. Слична анализа би се могла применити и на остале типове поредби (и у структурном и у садржинском смислу), а коначни циљ подухвата би могло бити стварање енглеско-српског и српско-енглеског речника поредби, имајући у виду две чињенице: (1) да би укључивање свих врсти поредби пружило довољно велики корпус за стварање речника и (2) да поредбе нису у довољној мери обрађене ни у једном постојећем енглеско-српском или српско-енглеском речнику.

ИЗВОРИ

- БЕНСОН, МОРТОН. *Српскохрватско-енглески речник* (електронско издање). Београд: Прокон, 1997.
- ИВАНДЕКИЋ, АНА. „Поредбе у енглеском језику: Структурни и садржински аспекти”. Необјављени дипломски рад, Нови Сад: Филозофски факултет, 2009.
- КОВАЧЕВИЋ, ЖИВОРАД. *Енглеско-српски фразеолошки речник*. I и II том. Београд: Филип Вишњић, 1997.
- КОВАЧЕВИЋ, ЖИВОРАД. *Српско-енглески фразеолошки речник*. Београд: Филип Вишњић, 2002.
- МИЛОСАВЉЕВИЋ БОШКО И МАРГОТ ВИЛИЈАМС-МИЛОСАВЉЕВИЋ. *Српско-енглески речник идиома* (треће издање). Београд: Српска књижевна задруга, 1995.
- РМС — Речник српскохрватскога књижевног језика, I–VI. Нови Сад: Матица српска — Загреб: Матица хрватска, 1967.
- ЋОСИЋ, ПАВЛЕ. *Српски за странеце — Приручник за лекторе и студенте српског као страног језика*. Познањ: ВН УАМ, 2005.

*

- COWIE A. P., R. MASKIN, I. R. MCCAIG. *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English*. Oxford: Oxford University Press, 1985.
- ENGLISH DAILY. <http://www.englishdaily626.com> 10. 12. 2009.
- HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary*, 2001. <http://www.etymonline.com> 10. 12. 2009.
- SEIDL, Jennifer and W. MCMORDIE. *English Idioms*. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 1988.
- THE PHRASE FINDER. <http://www.phrases.org.uk> 10. 12. 2009.
- WALTER, Elizabeth. *Cambridge Idioms Dictionary*. 2nd Edition (online). Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- WORDNET. Princeton: Princeton University. <http://wordnet.princeton.edu> 10. 12. 2009.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- ДРАГИЋЕВИЋ, РАЈНА. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- ЂОРЂЕВИЋ, РАДМИЛА. *Увод у контрастирање језика* (шесто издање). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- ИВАНДЕКИЋ, АНА. „Поредбе у енглеском језику: структурни и садржински аспекти”. необјављени дипломски рад. Нови Сад: Филозофски факултет, 2009.
- ПРЊИЋ, ТВРТКО. *Енглески у српском*. Нови Сад: ИТП „Змај”, 2005.
- ПРЊИЋ, ТВРТКО. *Семантика и прагматика речи* (друго, допуњено издање). Нови Сад: ИТП „Змај”, 2008.

*

- BREDIN, Hugh. „Comparisons and Similes”. *Lingua* 105 (1998): 67—78.
- CHIAPPE, Dan L., John M. KENNEDY. „Literal Bases for Metaphor and Simile”. *Metaphor and Symbol* 16/3—4 (2001): 249—276.
- CHIAPPE, Dan L., John M. KENNEDY, Tim SMYKOWSKI. „Reversibility, Aptness, and the Conventionality of Metaphors and Similes”. *Metaphor and Symbol* 18/2 (2003): 85—105.
- FILLMORE, Charles. „Frame semantics”. *Linguistics in the Morning Calm*: 111—137. Seoul: Han-shin Publishing Co., 1982.
- FINK-ARSOVSKI, Željka. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2002.
- IVIR, Vladimir. „Formal Correspondence vs. Translation Equivalence Revisited”. *Poetics Today* 2/4 (1981): 51—59.
- LAKOFF, George. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- LIPKA, Leonhard. *An Outline of English Lexicology*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1992.
- OMAZIĆ, Marija. „O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku”. *Jezikoslovlje* 3/1—2 (2002): 99—129.
- OSWALD, Lori Jo. „Heroes and victims: The stereotyping of animal characters in children’s realistic animal fiction”. *Children’s Literature in Education* 26/2 (1995): 135—148.
- PIERINI, Patrizia. „Simile in English: From Description to Translation”. *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación* 29 (2002): 21—43.
- RAKUSAN, Jaromira. „Cultural Diversity in Crossing the Boundaries Between Human and Animal in Language — Germanic and Slavic Similes and Metaphors”. *Collegium Antropologicum* 28, S1 (2004): 171—181.

Dušan Stamenković

ADJECTIVAL ANIMAL SIMILES IN ENGLISH AND SERBIAN

Summary

This paper is an attempt to discover systemic similarities and differences between English and Serbian in regard to the distribution, meaning and use of adjectival similes containing animal names. It consists of two larger segments — the first segment represents a brief theoretical introduction dealing with the goals and the methods applied in the paper, as well as the term of simile and with the characteristics of the similes that contain animal names as one of their elements; the second segment of the paper is the analysis of the parallel (English-Serbian) contrastive corpus composed of various similes found in dictionaries and everyday use. The first part of the analysis deals with the examples which contain similes linked by means of full or partial formal and semantic correspondence, i.e. those examples where we find similes in both languages. The second part of the analysis is focused on the examples which do not have a formal correspondent in the other language, i.e. those examples where we look for translation equivalents (as known as functional-communicative equivalents). In these cases, the paper presents the existing solutions (as found in dictionaries) and offers some new ideas of how to translate particular similes from one language into another.

Универзитет у Нишу
 Филозофски факултет
 Департман за англистику
 Ниш
 dstamenkovic@filfak.ni.ac.rs
 dukiss@gmail.com